

Semantic re-evaluation in the national socialist language and its diction in the right-wing populism

[Semantické prehodnotenie v narodnosocialistickom jazyku a jeho dikcie v pravicovom populizme]

Simona Frastikova – Miroslava Najsova

DOI: 10.18355/XL.2021.14.02.23

Abstract

Language and its correct application is a prerequisite for successful communication, not least for political communication. The main determinant of the success of politicians in elections is, above all, persuasion. It plays an important role in both direct and indirect communication of a political party with voters, and one of the frequent accompanying phenomena in a given communication is the use of language units in accordance with the corresponding ideology of the political party, which we understand in a broader context. A typical example here is the ideology of National Socialism, where it is clear to see how certain words, through semantic re-evaluation, have lost their original meaning and acquired a new one that corresponded to the views of the ruling ideology. However, some of these words are still present in the political discourse of right-wing populists, not least in Austria. It is the right-wing populist party Freedom Party of Austria (German: Freiheitliche Partei Österreichs, FPÖ) that applies a semantic re-evaluation of language units in its election posters, which either explicitly or implicitly reflects national socialist diction in election campaigns. The aim of this study is to demonstrate the application of semantic re-evaluation during the rule of the National Socialists on selected words blood, revolution and socialism and to point out the individual linguistic references of National Socialism with contemporary right-wing populists and in their election posters.

Key words: FPÖ, right-wing populism, National Socialism, political communication, semantic reevaluation

Abstrakt

Jazyk a jeho správne uplatnenie je predpokladom úspešnej komunikácie, v neposlednom rade aj tej politickej. Hlavným determinantom úspechu politikov vo voľbách je predovšetkým persvázia. Zohráva dôležitú úlohu tak v priamej ako aj v nepriamej komunikácii politickej strany s voličmi a jedným z častých sprievodných javov v rámci danej komunikácie býva upotrebenie jazykových jednotiek v súlade so zodpovedajúcou ideológiou politickej strany, ktorý v širšom kontexte chápeme ako ich sémantické prehodnotenie. Ako typický príklad tu možno uviesť ideológiu národného socializmu, kde zreteľne vidieť, ako určité slová prostredníctvom sémantického prehodnotenia stratili svoj pôvodný význam a nadobudli nový, ktorý korešpondoval s názormi danej vládnucej ideológie. Niektoré z týchto slov sú však stále prítomné v politickom diskurze pravicových populistov, v Rakúsku nevyvímajúc. Práve pravicovo populistická Slobodná strana Rakúska, Slobodní (nemecky: Freiheitliche Partei Österreichs, FPÖ), uplatňuje vo svojich predvolebných plagátoch sémantické prehodnotenie jazykových jednotiek, ktoré vo volebných kampaniach buď explicitne, alebo implicitne reflektuje národnosocialistickú dikciu. Cieľom tejto štúdie je demonštrovať uplatnenie sémantického prehodnotenia počas vlády národných socialistov na vybraných slovách krv, revolúcia a socializmus a komparatívne poukázať na jednotlivé jazykové odkazy národného socializmu u súčasných pravicových populistov a v ich predvolebných plagátoch.

Úvod

V sfére politiky je kľúčovým prostriedkom na ceste za úspechom jazyk. Je to nielen predpoklad komunikácie vôbec, ale v rozmanitých komunikačných situáciách s dôrazom na pojednávanú oblasť neraz aj veľmi účinná zbraň. Úspech politickej strany je často založený na správne volených slovách, príp. frázach, ktoré sa používajú nielen v rámci priamej komunikácie s protivníkmi a občanmi, ale aj ako dominantné prvky volebných kampaní či propagandy (Denton, 2017: 15-19). Je dôležité, aby každá politická strana našla a uplatňovala také jazykové jednotky, ktoré jasne charakterizujú jej volebný program a dokážu primäť verných i potencionálnych voličov myslieť v jeho intenciách. Snáď najdôležitejšiu úlohu zohráva adekvátny výber slov vo volebných kampaniach, ktoré determinujú budúcnosť politickej strany. Volebný úspech je odrazom správne koncipovanej predvolebnej kampane a signálom do budúcnosti, aký smer má razíť komunikácia medzi politickou stranou a voličmi.

V predkladanej štúdii sa chceme bližšie pozrieť na politolingvistický koncept sémantického prehodnotenia vybraných slov krv, revolúcia a socializmus. Ide o slová, ktoré boli dominantné v lexike národných socialistov, no ich prítomnosť možno pozorovať aj u súčasných pravicových populistov v Rakúsku, a síce u strany FPÖ (nem. Freiheitliche Partei Österreichs), tzv. Slobodných, aj keď už nie v takej extrémnej podobe ako v minulosti. Exemplifikujúcimi príkladmi sémantického prehodnotenia zvolených slov budú predvolebné plagáty spadajúce do časového rámca od roku 2010 až po súčasnosť.

Jazyk ako hlavný predpoklad politickej moci

Použitie jazyka v politickej sfére má dynamický ráz. Táto skutočnosť vyplýva aj z toho, že promptne reaguje na aktuálne spoločensko-ekonomické témy. To, čo práve rezonuje v spoločnosti, sa veľmi rýchlo odráža v rétorike politických strán (napr. téma migrácie v rokoch 2015 – 2017). Jazykové uchopenie aj citlivých tém je volené strategicky tak, aby sa s ním adresát vedel stotožniť a postupne sa stával súčasťou voličskej základne politickej strany. Silu slov a tým i jazyka vo vzťahu k oblasti politiky zdôrazňuje tiež Klein (1991). Autor prichádza so zaujímavou myšlienkou, že premena spoločnosti sa deje predovšetkým (a dnes už výlučne) prostredníctvom jazyka. Historické udalosti uchopenia moci pomocou násilných prevratov či revolúcií nie sú v súčasnosti aktuálne. To, čo dominuje je tzv. proces „obsadenia pojmov“ (nem. Besetzen von Begriffen). Klein tvrdí, že súčasné „revolúcie“ v západnom svete sa nedejú na základe obsadenia citadel či vládnych budov, ale na základe obsadenia slov a pojmov, s ktorými politici následne vládnu, s pojmi, pomocou ktorých popisujú občianske práva a povinnosti, politický systém či inštitúcie výkonnej a správnej moci (Klein, 1991: 46).

S termínom „obsadenie pojmov“ úzko súvisí aj ďalší pojem - sémantické prehodnotenie (nem. semantische Umwertung). Sémantické prehodnotenie predstavuje proces, pri ktorom jazyk prevezme určité slová a mení ich pôvodný význam na nový s ohľadom na politickú ideológiu, ku ktorej sa politická strana hlási (Becker, 2001: 110-111). Sémanticky prehodnoteného slova už nevystupuje ako samostatný činiteľ, ale stalo sa závislé na vládnucej ideológii, ktorá si jeho pôvodný význam zamieňa za iné významy, ktoré sa zároveň stali aj dominantným agitačným prvkom. Takéto nové sémanticky prehodnoteného slovo začne vystupovať aj v propagande s hlavným cieľom, a to persvázie más (Vollmer, Heyne, 2016: 27). Samotná persvázia v súvislosti so sémantickým prehodnotením slov má v politike veľký význam, pretože sa výraznou mierou podieľa na volebnom úspechu politickej strany, v súčasnosti s propagandou pomáha totalitným ideológiám udržať sa pri moci.

Persuázia spoločne s propagandou sa dá vo veľkej miere aplikovať vo volebných kampaniach, v ktorých sa špecifické spoločensko-ekonomické udalosti vo volebnom roku používajú k agitovaniu. Politik však nemusí strhnúť so sebou masy ľudí, stačí ak to bude väčšina. Preto sú typickými vlastnosťami správneho persuadéra odhodlanie a neústupčivosť, ako aj samotný dojem presvedčivého vystupovania a slovného vyjadrovania (Maarek, 2011: 35–36).

Selekcia jednotlivých jazykových prostriedkov pre politické prejavy a neskôr aj pre agitačné či propagandistické letáky priniesla politikom neraz nesmierny úspech. Je potrebné dodať, že voľba použitých slov nie je náhodná a skutočnosť, že politik dokáže osloviť masy, či strhnúť davu, nie je spôsobená len jeho talentom efektívnej komunikácie, persuázie a agitácie, ale najmä tímom odborníkov stojacich za jeho úspechom (Maarek, 2011, 39-40). Jedným z notoricky známych agitátorov minulosti bol národnosocialistický politik Adolf Hitler. Hoci vzhľadom na jeho najvyššie dosiahnuté vzdelanie by sa vôbec nepredpokladalo, že jeho rétorické schopnosti dosiahnu taký úspech, podarilo sa mu ovládnuť davu. K tomuto úspechu prispel aj vtedajší minister propagandy J. Goebbels. Goebbels si uvedomil, že proces presvedčania máš nie je jednoduchý, vyžaduje si určitý systematický plán a jeho aplikáciu na všetky oblasti kultúrneho, politického, spoločenského alebo ekonomického života obyvateľstva, jazyk nevynímajúc. K tomuto úspechu prispel tiež fakt, že sa národní socialisti orientovali na masovú psychológiu Gustava Le Bona (2016). V praxi sa tak potvrdilo, čo le Bon tvrdil, a teda, že keď sa jednotlivec dostane do davu, začne sa správať ako dav a jeho individualita je potlačená. Od roku 1933, keď sa nacisti dostali k moci, sa ukazuje, že lexika začína byť silno nacifikovaná. Národný socializmus ako ideológia a politické hnutie kombinovalo všetky črty fašizmu, ktoré sú charakteristické pre jeho ďalšie národné verzie - odpor k demokracii, totalita, vodcovský princíp, militarizmus, agresívna zahraničná politika. Bol veľmi radikálny pri presadzovaní rasizmu, najmä proti Židom. Antisemitizmus bol jedným zo základných kameňov ideológie národného socializmu a slúžil na oslovenie širokých mas, ktoré boli vystavené historicky zdedeným protizidovským stereotypom - tak v Nemecku, ako aj v Rakúsku a v satelitných krajinách - na Slovensku, v Maďarsku, Rumunsku a Chorvátsku (Andersen, Woyke 1995: 387-392). Súhra všetkých týchto faktorov tak ovplyvňovala aj politický jazyk, ktorý si národní socialisti upravovali pomocou sémantického prehodnotenia do takej podoby, aby korešpondovala s národnosocialistickými názormi. Vybrané slová sa tak v rámci historického výskumu stali príznačné výlučne pre obdobie vlády národných socialistov. Národnosocialistická ideológia formovala jazyk na svoje vlastné propagandistické účely. Jazyk sa nestal iba nástrojom politickej propagandy a persuázie, ale ovplyvňoval aj životy bežných ľudí. Prostredníctvom rôznych metafor a slov používaných na verejnosti, v práci alebo v tlači došlo k aktívnemu sémantickému prehodnoteniu určitých slov, ktoré platilo celospoločensky.

Sémantické prehodnotenie slova krv

Národný socializmus ako radikálne antisemitská, rasistická, nacionalistická (šovinistická), ľudácka, antikomunistická, antiliberalna a protidemokratická ideológia sa zamerala aj na radikalizáciu krajiny, čo sa prejavilo aj v hnutí Krv a pôda (nem. Blut und Boden Bewegung) (Botsch, 2012: 44). V nacistickej ére sa myšlienka Krvi a pôdy používala ako ústredná fráza národného socializmu. Voľba slova krv, ktorá sa týka spomínaného hnutia, však nebola náhodná, pretože hnutie Krv a pôda kladlo veľký dôraz na cnosti roľníckeho života, pričom sa sústreďovalo na dva faktory – pôvod (krv) a vlasť (pôda) (Schmitz-Berning, 2007: 110). Výrazy, ktoré obsahujú slovo krv, však majú hlbšie korene. Z historického hľadiska teda nie je výber uvedeného slova pre národnosocialistickú ideológiu náhodný. Už nemecký štátnik Otto von Bismarck v pruskom parlamente v roku 1861 povedal, že chce zjednotiť

Nemecko železom a krvou (Broz, 2004: 23–25). O pár desaťročí neskôr sa slovo krv stalo dominantným prvkom ideológie nacizmu.

Heslo krv opisuje KSSJ (2003) ako červenú tekutinu v tele živočíchov dodávajúcu telu životne dôležité látky, ale aj ako pokrvné príbuzenstvo, rod. Slovník národných socialistov definuje heslo krv ako rasovo podmienený genetický materiál ľudu (Schmitz-Berning, 2009: 109). Preto sa slovo krv u národných socialistov nedá definovať ako rod, ale skôr ako národ pozostávajúci z jednej rasy, pretože ako rod je prepojený krvným príbuzenstvom jednotlivých členov rodu, tak národ bude prepojený „krvným príbuzenstvom“ príslušnosti k jednej rase, ktorú má mať národ. Krv má ako sídlo života aj náboženský (kvázi magický až mýtický) význam. V skutočnosti to však nie je krv, ale myslené sú tu gény, tzv. tajomstvo nordickej krvi (Schmitz-Berning, 2009: 109). V národnom socializme malo slovo krv iný význam ako dnes a často bolo časťou určitého zloženého slova, čo exemplifikujú aj uvedené príklady sémantického prehodnotenie výrazov, ktoré boli vytvorené pomocou slova krv:

- Nemecká krv (nem. Deutschblütig) - právny pojem pre ríšskych občanov.

Dnes pojem mať nemeckú krv v žilách slúži ako metafora pre ľudí, ktorí sú potomkami nemeckých rodín; v práve sa tento pojem nenachádza (Schmitz-Berning, 2007: 149).

- Otrava krvi (nem. Blutvergiftung) - ako pojem pre miešanie Árijcov s cudzou rasou.

Dnes pojem otrava krvi znamená chorobu, sepsu (Schmitz-Berning, 2007: 124).

Schmitz-Berning (2007) ďalej uvádza výrazy, vytvorené pomocou slova krv, nenachádzajúce sa v súčasnej slovnej zásobe, a tak sú príznačné len pre nacistický jazyk:

- Medaila za krv (nem. Blutorden) - ocenenie pre účastníkov Mníchovského pívneho puču v roku 1923.
- Povedomie o krvi (nem. Blutbewusstsein) - ako hrdosť na svoju rasu.
- Nasadenie krvi (nem. Bluteinsatz) - ako obeta ľudského života v čase vojny.
- Krvavá zástava (nem. Blutfahne) - ako oficiálny názov pre exemplár vlajky so svastikou, ktorá bola použitá na Mníchovskom pívnom puči a nasiakla krvou zastrelených členov SA.
- Zákon o ochrane krvi (nem. Blutschutzgesetz) - ako čistota nemeckého národa a predpoklad ďalšej existencie nemeckého ľudu.
- Svedok krvi (Blutzeuge) – martýr za národný socializmus.

Slovo krv hralo dôležitú úlohu v národno-socialistickej propagande. Sémantickým prehodnotením nadobudli pojmy obsahujúce slovo krv rôzny význam so zreteľom na politiku vládnucej strany. Tento biologicko-medicínsky pojem tvoril dôležitú súčasť zloženia slovníka národných socialistov, pretože národný socializmus rád používal vo svojej „terminológii“ biologický slovník, a to predovšetkým preto, že ako ideológia bol založený na sociálnom darvinizme, a teda nepriamo na biologicko-genetických poznatkoch (Schuppener, 2013).

Tak ako z národných hodnôt vychádzali národní socialisti, na národné hodnoty sa odvolávajú aj súčasní pravicoví populisti. Slovo populizmus pochádza z latinského slova populus a znamená ľud (Ludwig, 2017: 2). Populisti sa preto odvolávajú na ľud ako národ, ako štátotvornú skupinu obyvateľstva, ktorá buduje svoj samostatný štát predovšetkým na národnom princípe. Pri pravicových populistoch je však nutné upozorniť na fakt, že nie sú radikálmi, ako pravicoví extrémisti či národní socialisti, a to hlavne preto, aby sa zachoval ich legitímny status ako klasickej politickej strany (extrémistické strany a strany s jasnou nacistickou ideológiou sú v Európe zakázané). Na druhej strane je však nutné uviesť aj skutočnosť, že pravicoví populisti aktívne využívajú vo svojich volebných kampaniach a plagátoch aj také jazykové odkazy, ktoré viac-menej korešpondujú s jazykom národných socialistov. Pravicoví populisti

však kladú veľký dôraz na to, čo a ako to povedia. Preto jednotlivé volebné slogany nie sú explicitne koncipované tak, ako to vidieť u národných socialistov, no i napriek tomu stále možno pozorovať v určitých volebných plagátoch národnosocialistickú dikciu, čiže samotný spôsob vyjadrovania toho či onoho politika, resp. politickej strany a ich inklinovaniu k extrémnym formám pravice. Pri takejto „skrytej“ propagande je o to dôležitejšie si uvedomiť, že tieto dikcie sa veľmi ľahko môžu pretransformovať do silného nacionalizmu, a tak napokon až ku krajným formám extrémizmu (napr. zločiny z nenávisti).

Propaganda využíva hlavne jazyk. Pre efektivitu jazyka je dôležité, aby samotné jazykové prvky a výber jednotlivých slov bol jasný a precízny. Preto možno v jednotlivých politických sloganoch pozorovať málo slov, neúplné vety a elipsy. Opozícia, jednotliví politickí oponenti sú často zosmiešňovaní až demonizovaní, čo nakoniec vedie k polarizácii spoločnosti, a teda rozdeleniu obyvateľstva na dve skupiny – my, dobrí vs. vy, zlí (Stefancik, Hvasta 2019: 36-37).

V roku 2010 sa rakúska pravicovo populistická strana FPÖ - Slobodní - uchádzala o voličské hlasy prostredníctvom volebného plagátu:

Obr. 1 Viac odvahy pre našu viedenskú krv

Na uvedenom plagáte sa Heinz-Christian Strache usmieva pri slogane: Viac odvahy pre našu „viedenskú krv“ - Príliš veľa cudzieho nie je dobré pre nikoho. Citovaním operetného názvu Wiener Blut od J. Straussa ml. alebo názov skladby Wiener Blut od rakúskeho speváka Falca sa toto tvrdenie môže javiť ako neškodné, je však zrejmé, že sa tu myslí niečo rasistické, ako to naznačuje podtitul „Príliš veľa cudzieho nie je dobré pre nikoho“ (Schuppener, 2016: 200). Aká konklúzia môže byť z predmetného sloganu vyvodená? Vychádzajúc z toho, že pojem krv bol v národnosocialistickom čase používaný pre rasu, bude pojem „viedenská krv“ odkazovať na pôvodných, pravých, čistých obyvateľov Viedne. To, čo pravicoví populistí chcú, je vzbudenie pozornosti, aj pomocou volebných plagátov s kontroverznými vyhláseniami. Najmä v prípade pravicového populizmu sa dá predpokladať, že pre „Slobodných“ existuje silná legitimačná funkcia, ktorá má za úlohu začleniť určité myšlienky národného socializmu do každodenného politického diskurzu strany Slobodných. Národnosocialistická dikcia sa teda objavuje nielen v pravicovom extrémizme vo vysoko radikalizovanej podobe s rasovými, kultúrnymi a etnickými konotáciami, ktoré sa však v prípade potreby môžu skryť aj za na prvý pohľad umiernený vzhľad, čo využívajú predovšetkým pravicoví populistí. Takto sa pravicoví populistí stotožňujú s politickým mainstreamom, na základe ktorého sa vydávajú za reprezentantov väčšinového názoru, a teda aj za legitímnych zástupcov „ľudu“, čo im však nebráni v tom, aby sa sami štylizovali do menšiny prenasledovanej „liberálnym

fašizmom “ či iným ideologickým terorom. Toto prenasledovanie zhrnul tajomník Slobodných H. Kickl (2010) pri konfrontácii, či volebný plagát nemá tendenciu pôsobiť rasisticky: „Nemá to nič spoločné s rasizmom. Pojem „viedenská krv“ je synonymom pre tradíciu hlavného mesta spolkovej krajiny.“

Ak skúmame jazyk jednotlivých výpovedí politikov, dôležité sú tri aspekty: kto je producent výpovedí (HC Strache ako hlavný predstaviteľ pravicových populistov), formulácia výpovedí (dikcia národného socializmu) a kto je recipient výpovedí (predovšetkým stáli voliči Slobodných). Je zrejmé, že pre stálych prívržencov pravicového populizmu pojem (viedenská) krv vždy znamenal rasu a že uvedený výrok vo svojej podstate znamená jediné - viac miesta pre čistých Rakúšanov vo Viedni.

Ako už bolo uvedené vyššie, všetky pojmy s krvou znamenajú rasu, resp. národ, ktorý pozostáva len z jednej výnimočnej rasy. V oboch časových rámcoch slovo krv nepredstavuje životne dôležitú tekutinu, ale sémantickým prehodnotením nadobúda význam „rasa a národ“. Prečo však slovo krv získalo u národných socialistov a neskôr aj u súčasných pravicových populistov spomínaný význam, však ostáva predmetom ďalšieho výskumu. Krv z biologického hľadiska je u každého človeka vizuálne identická. Každý človek má krv červenej farby bez ohľadu na rasu alebo etnikum jedinca. Odlišné sú len krvné skupiny, ktoré sú však v každom národe či etniku rôzne zastúpené, a teda homogénny národ alebo rasa s identickou krvou neexistuje. Mohli by sme sa opätovne odvolávať na účelovosť použitia slova krv s cieľom zjednotiť národ umelo vytvorenou myšlienkou čistej rasy národa a dosiahnuť tým oddanú poslušnosť voči nadradenej politickej strane.

Sémantické prehodnotenie slova revolúcia

V období národného socializmu je dôležité upriamiť pozornosť na agitáciu obyvateľstva už v počiatočoch vlády. V politických diskurzoch sú často používané v tejto súvislosti pojmy: uchopenie moci (nem. Machtergreifung), prevzatie moci (nem. Machtübernahme) a revolúcia (nem. Revolution). Všetky tri pomenúvajú jednu historickú udalosť – 30. január 1933, deň, keď sa Adolf Hitler stal nemeckým kancelárom (Orlow, 2010: 234-235). Propaganda však pojem uchopenie moci vylúčila zo všetkých prejavov straníckych lídrov. Uchopenie moci totiž sugeruje militantný obraz drastickej, náhlej zmeny, ktorá dosiahla na rýchlo svoj cieľ, a práve preto sa preferoval pojem prevzatie moci (nem. Machtübergreifung) alebo nemecká revolúcia, či len revolúcia (nem. deutsche Revolution) predovšetkým z dôvodu predstavenia nemeckej verejnosti legitímnosť a kontinuitu udalosti z 30. januára 1933.

Vychádzajúc z toho, že podľa KSSJ (2003) heslo revolúcia znamená hlbokú kvalitatívnu zmenu v spoločensko-politických vzťahoch, prechod od starého politického usporiadania k novému, často násilnými prostriedkami, sa udalosti z roku 1933 nedajú považovať za revolúciu v pravom slova zmysle (Bavaj, 2016: 72). Faktom je, že voľby v roku 1932 národní socialisti vyhrali na demokratickom princípe, a teda žiadna revolúcia neprebhla a aj verejnosť toto víťazstvo vnímala ako štandardnú zmenu vládnucich politických strán, na čo sa odvolávali aj národní socialisti kontinuitou, a teda pokračovaním v pôvodnej politike. Samotné udalosti z roku 1933 boli príliš vzdialené historickému archetypu francúzskej revolúcie s jej ideálmi slobody, rovnosti a bratstvom. Ďalším dôvodom prečo sa nedá hovoriť o nemeckej revolúcií ako revolúcií v pravom slova zmysle je to, že všetky revolúcie sú de facto protizákonné. Avšak samotné vymenovanie A. Hitlera za ríšskeho kancelára bolo legálne, a tým pádom nebolo revolučné a ani násilné, na rozdiel od roku 1923 keď sa chceli nacisti dostať k moci pomocou násilia - Mníchovského pivného puču. Ak však revolúciu chápeme zo širšieho časového hľadiska ako prevrátené zmeny, ktoré nasledovali v priebehu 12 rokov vlády národných socialistov, dá sa hovoriť o tzv.

permanentnej revolúcií, orientovanej na politickú, ľudovú a rasovú homogenizáciu ako aj na neobmedzené rozšírenie národnosocialistického vedenia štátu.

V roku 2015 prezentovali Slobodní svoj volebný plagát s názvom Októbrová revolúcia, Viedeň vymení Häupla za HC Stracheho a uštedrí červeno-zeleným sladkú pomstu.

Obr. 2 Októbrová revolúcia

Podobnosť s historickou udalosťou Októbrovej revolúcie v Rusku je však náhodná. Ako hovorí vtedajší predstaviteľ strany HC Strache (2015): „Pokiaľ ide o termín Októbrová revolúcia, prirodzene to znamená, že 11. októbra dôjde k revolúcii v podobe, že sa Viedenchania vzbúria pri volebných urnách proti politike červeného starostu a jeho zeleného zástupcu“. Názvy farieb symbolizujú jednotlivé politické strany v Rakúsku: červená je farbou sociálnodemokratickej strany Rakúska (nem. Sozialdemokratische Partei Österreichs - SPÖ) a zelená je farbou Strany zelených (nem. Die Grünen). Aj tu pojem revolúcia evokuje zmeny vo vládných štruktúrach a výmenu starého nefunkčného aparátu za nový, lepší a prosperujúci. Samotný výber slov revolúcia (nem. Revolution), pomsta (nem. Rache) a revoltovať (nem. revoltieren) reflektuje odhodlanie na významnú „revolučnú“ zmenu, presadzovanú stranou, ktorá sa sama prezentuje ako jediná, ktorá konečne nastolí poriadok. Pojmy revolúcia, revolta či revoltovať sú príznačné taktiež pre pravicových populistov. Ide o revoltu proti súčasnému systému, proti liberálnej demokracii, v ktorej pravicoví populistí vidia koreň všetkého zla, všetkých sociálnych či ekonomických problémov (Beyme, 2019: 15). Slovo revolúcia tu však nepredstavuje vzburu alebo prevrat na zosadenie súčasnej vlády, ale skôr odhodlanie vymeniť súčasných politikov prostredníctvom demokratických volieb, pretože vládnucci politici sú z hľadiska pravicových populistov neschopní vládnuť (viď výrok vyššie: ... proti politike červeného starostu a jeho zeleného zástupcu). Hlavný spájací element medzi pravicovými populistami a národnými socialistami je paradoxne liberálny demokratický systém, ktorý obe skupiny síce kritizujú, avšak zároveň využívajú jeho výhody. V popredí tu stojí myšlienka jeho odstránenia prostredníctvom „revolúcie“ a nastolenie nového systému vlády. Práve demokratický systém im dáva možnosť slobody slova alebo slobodných volieb, kde sa občania sami rozhodnú, ktorej strane dajú svoj volebný hlas (Beyme, 2019: 65-69). Bolo to práve prostredníctvom demokracie a demokratických volieb, kedy sa národní socialisti aj pravicoví populistí dostali do vedúcich pozícií riadenia štátu a nie cestou revolúcií, ako napríklad boľševici v Rusku, ktorí boli stelesnením ľavice a takmer vždy stáli za veľkými revolúciami. Spravidla sa teda revolúcia spája s ľavicovými hnutiami, a nie pravicou, čo však pravicovým populistom neprekáža a pojem sa sémantickým prehodnotením stáva aj ich determinantom.

Sémantické prehodnotenie slova socializmus

Ako ďalší príklad sémantického prehodnotenia je slovo socializmus. Socializmus je politická a ekonomická teória obhajujúca spoločné vlastníctvo, kontrolu celej výroby štátom, pričom distribúcia a výmena národného bohatstva je pre občanov spravodlivá. Socializmus sa začína formovať v 19. storočí, keď za práva pracujúceho ľudu začali bojovať európski socialisti (Heywood, 2002: 70-71). Svoje ideologické základy si socializmus začínal upevňovať, keď došlo k vyhraneniu dvoch hlavných krídel, umierneného (sociálni demokrati) a radikálneho (marxisti). Jednotlivé socialisticke strany sa začínali v Európe rozmáhať, v Nemecku nevynímajúc. Socializmus pritom zdôrazňoval spoluprácu medzi všetkými robotníkmi sveta a nielen v rámci jedného národa, čo samozrejme odporovalo nacionalistom, ktorí to vnímali ako zradu. Ako jediný spájací element medzi oboma skupinami sa zdali národní socialisti, čo demonštrovali aj svojím názvom, pretože dokázali reprezentovať záujmy a požiadavky oboch skupín. Oslovovali tak ako pravicu (nacionalizmus a jeho národné záujmy) tak aj ľavicu (antikapitalizmus a sociálny štát), v dôsledku čoho získali mnoho stúpenčov v oboch táborech (Heywood, 2002: 72-74).

U socialistov odmietala kapitalizmus len pracujúca trieda. Národní socialisti však odmietali kapitalizmus ako celý národ, pričom za kapitalizmus už nebola považovaná len hospodárska elita ako vykorisťovatelia pracujúceho ľudu, ale aj zosobnenie USA, Židov a bankových úrokov (Heywood, 2002: 132-134). Socializmus teda v podaní národných socialistov predstavoval sociálny a hospodársky rozvoj výlučne nemeckého obyvateľstva. Sémantickým prehodnotením tak pojem socializmus stratil svoj pôvodný význam a stal sa len akýmsi nástrojom propagandy, aby „odnárodných“ pracujúcich a robotníkov z komunistickej internacionály znovu integroval do národa a zároveň odstránil „vykorisťovateľov“ národa (Židov). Národný socializmus v konečnom dôsledku nepredstavoval veci sociálne, ale aplikoval do praxe rasizmus, tvrdý antisemitizmus a expanzívnosť.

U súčasných pravicových populistov už totalitarizmus vo forme militantného slovníka a prívržencov pochodujúcich v uniformách nenájdeme. Namiesto toho tu možno pozorovať rétoriku politikov, kde silný patriotizmus, ktorý je zastupovaný pravcou ako takou, spolupracuje s ľavicovými názormi a chce dosiahnuť posilnenie sociálneho štátu. Znovu sa tu jedná o veľmi zvláštne ideologické spojenectvo ľavice a pravice, ktoré má reprezentanta v strane Slobodných.

Obr. 3 FPÖ sociálna strana vlasti

Samotnou agendou strany Slobodných je zlepšiť životné podmienky obyvateľstva (nem. soziale – sociálna a nem. Heimatpartei – strana vlasti). Tento socializmus, prezentovaný stranou Slobodných neznamená zabezpečenie adekvátnych sociálnych podmienok všetkým obyvateľom Rakúska, ale túto pomoc vyčleňujú len na pomoc „naším ľuďom“, čo sa odzrkadľuje aj na volebných plagátoch. Substantívum socializmus spolu s adjektívnom sociálny sa interpretujú v pravicovo-populistickom kontexte odlišne ako je všeobecne platné. Tieto pojmy sú podľa Schuppenera (2013: 179) späť so sociálnym darvinisticko-rasistickým poňatím ľuďa a súvisia s touto geneticky konštituovanou jednotkou. Sociálny aspekt komunity bude teda geneticky

podmieneny. Takto sa nadväzuje na tradíciu národného socializmu, a preto sú slová socialistický resp. socializmus často spojené s adjektívom národný.

Obr. 4 Minimálna sociálna pomoc, viac cudzincom ako Rakúšanom

Socializmus pre Slobodných teda predstavuje akýsi prechod k „sociálne spravodlivému“ štátu, v ktorom výhody takéhoto socializmu patria Rakúšanom, zatiaľ čo ekonomická záťaž, imaginárny vykorisťovateľ (cudzinec), je z národa odstránená. Rovnako ako národní socialisti, aj pravicoví populistí používajú slovo socializmus so sémantickým prehodnotením. Slovo socializmus tu neznamená sociálne spravodlivý štát pre všetkých ľudí, najlepší pre celý svet, ako to charakterizovali komunisti z internacionály. Socializmus je tu viazaný iba na „nás“, ale už nie na druhých (cudzincoch). Takáto polarizácia je charakteristická aj pre pravicových populistov. Pôvodný význam slova socializmus sa zredukoval a pomocou sémantického prehodnotenia sa prispôbil potrebám politickej strany a nadobudol rýdzo propagandistický charakter.

Záver

Skúmanie jazyka v intenciách politolingvistiky presvedčivo dokazuje, že jazyk je dôležitým nástrojom politickej komunikácie. Slúži nielen na agitovanie, propagandu či persuáziu, ale aj ako prostriedok udržania moci. Ako základný nástroj tejto moci využíva také koncepty a stratégie, ktorých hlavnou úlohou je presvedčiť občanov o správnosti a pravdivosti názorov politickej strany s cieľom získať ich hlas vo voľbách, príp. si po voľbách udržať moc. Správne volené a v zodpovedajúcich situáciách adekvátne upotrebené slová umožňujú politikom oslovit' masu, ale aj nimi manipulovať. Práve z dôvodu rozdielneho ideologického smerovania jednotlivých politických strán alebo hnutí je možné pozorovať sémantické prehodnotenie jednotlivých slov na účely stránickej propagandy. Sémantické prehodnotenie ako proces zmeny a prispôsobenia si slova vlastným politickým či ideologickým hodnotám bolo v značnej miere zastúpené predovšetkým v období národného socializmu a jeho propagandy. Hoci v súčasnosti jednotlivé slová, ktoré sa stali príznačné výlučne pre obdobie vlády národných socialistov, prestali existovať v aktuálnej lexike, niektoré ich dikcie možno sledovať aj v súčasnom pravicovom populizme, ktorý je v Rakúsku zastúpený stranou Slobodných - FPÖ. Aj keď súčasní pravicoví populistí vehementne odmietajú akékoľvek spájanie s národným socializmom, faktom zostáva, že ich volebné plagáty, ktoré reflektujú aj jazyk politikov, sa viac-menej stotožňujú s určitými aspektami národných socialistov a stali sa tak ich špecifickou dikciou. V tejto štúdií sme definovali a analyzovali tri pojmy - krv, revolúcia a socializmus - v oboch politických epochách, v ktorých bol pozmenený a prispôbený ich pôvodný význam so zreteľom na vládnu stranu. Pokiaľ ide o ďalšie príklady sémantického prehodnotenia u národných socialistov a ich dikcie u pravicových populistov, zostáva výskum naďalej otvorený, najmä pri

zohľadnení súčasných pravicových populistov. Voľba rétoriky u FPÖ a tiež odpoveď na otázku, či bude explicitne alebo implicitne odkazovať na špecifické termíny národných socialistov, závisí aj od vývoja národných alebo globálnych udalostí. Tie stoja často v pozadí strategického štruktúrovania jazykového prejavu straníckych predstaviteľov, a preto aj sémantické prehodnotenie jazykových jednotiek je nevyhnutné skúmať vždy v širšom kontexte, vo vzťahu k ideológii politickej strany a vo vzťahu k aktuálnej dobe, resp. určitým relevantným udalostiam, ktoré môžu vnieť viac svetla aj do prípadnej komparácii.

Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-17-0128 Komparácia jazykových stratégií pravicového populizmu (Nemecko - Rakúsko - Česko - Slovensko): lexika – texty – diskurzy.

Bibliographic references

- ANDERSEN, U. – WOYKE, W. 1995. Handwörterbuch des politischen Systems der Bundesrepublik Deutschland. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung. ISBN 978-3-322-97316-0.
- BAVAJ, R. 2016. Der Nationalsozialismus. Entstehung, Aufstieg und Herrschaft. Berlin: be.bra Verlag. ISBN: 978-3-89809-407-8.
- BECKER, J. M. 2001. Semantische Variabilität der russischen politischen Lexik im zwanzigsten Jahrhundert. München: Otto Sagner. ISBN: 3-87690-797-7.
- BEYME, K. 2019. Rightwing Populism. Heidelberg: Springer Verlag. ISBN: 978-3-030-03177-0.
- BOTSCH, G. 2012. Die extreme Rechte in der Bundesrepublik Deutschland: 1949 bis heute. Darmstadt: WBG. ISBN: 978-353-4238323.
- BROZ, I. 2004. Emzška depesa rozbúska nemeckeho militarizmu. In: Historická revue, časopis o dejinách spoločnosti. vol. 2, pp. 23-25. ISSN:1335-6550.
- DENTON, R. 2017. Political Campaign Communication: Theory, Method, and Practice. Lanham: Rowman & Littlefield. ISBN 978-1-4985-3002-6.
- HEYWOOD, A. 2002. Politologie. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN:80-86432-95-5.
- KICKL, H. 2010. "Wiener Blut": Grüne werfen FPÖ "Nazi-Jargon" vor. In: diepresse.com, Available online: <https://www.diepresse.com/587895/wiener-blut-grune-werfen-fpo-nazi-jargon-vor> (10.01.2021).
- KLEIN, J. 1991. Kann man "Begriffe besetzen"? Zur linguistischen Differenzierung einer plakativen politischen Metapher. In: Begriffe besetzen. Strategien des Sprachgebrauchs in der Politik. pp. 44-69. ISBN:978-3-531-12221-2.
- KRATKY SLOVNIK SLOVENSKEHO JAZYKA. 2003
- LE BON, G. 2016. Psychologia davov. Bratislava: Eko-konzult. ISBN: 9788080792299
- LUDWIG, J. 2017. Populismus: Politisch-populistische Strategien kompakt aufgearbeitet. Hamburg: Carlsen Verlag. ISBN: 355131733X.
- MAAREK, P. 2011. Campaign Communication and Political Marketing. Chichester: Wiley. ISBN: 978-1444332346.
- ORLOW, D. 2010. The Nazi Party. A complete history. New York: Enigma books. ISBN 978-1-929631-57-5.
- PUSHKAREV, Y.V. – PUSHKAREVA, E.A. 2019. Communication foundation for intellectual culture: Tendencies of contemporary development. In: XLinguae, vol. 12, n.4, pp. 212-218.
- SCHMITZ-BERNING, C. 2007. Vokabular des Nationalsozialismus. Berlin: de Gruyter. ISBN: 978-3-11-019549-1.
- SCHUPPENER, G. 2013. Nationale Sozialisten gegen das System – Die Lexik rechtsextremer Internet-Seiten. In: Aussiger Beiträge: germanistische Schriftenreihe aus Forschung und Lehre, vol. 7, pp. 171-190. ISBN:978-3-7069-0778-1.

SCHUPPENER, G. 2016. Rhetorische Stilmittel auf Wahlplakaten. In: Germanistik in der Ukraine, vol. 11, pp. 188-203. ISSN: 2408-9885.

STEFANCIK, R. – HVASTA, M. 2019. Jazyk pravicoveho extremizmu. Bratislava: Ekonom. ISBN: 8022546429.

STRACHE, H.C. 2015. Oktober "Revolution": HC Strache präsentiert erste Plakate für Wien-Wahl. In: diepresse.com, URL: <https://www.fpoe.at/artikel/oktober-revolution-hc-strache-praesentiert-erste-plakate-fuer-wien-wahl-1/> (11.01.2021).

VOLLMER, B. A. – HEYNE, S. 2016. Innovation und Persuasion in der Presse – Eine komparative Korpusanalyse. Wiesbaden: Springer VS. ISBN 978-3-658-10852-6.

Available online:

Obr. 1 <http://www.m-media.or.at/blog/mehr-mut-fur-unser-wiener-blut/index.html> [19.01.2021].

Obr. 2 <https://fm4v3.orf.at/stories/1762932/index.html> [08.01.2021].

Obr. 3 <https://www.fpoe.at/> [09.01.2021].

Obr. 4 <https://www.facebook.com/fpoe/photos/a.170548806419730/912760102198593/?type=3&theater> [10.01.2021].

Words: 4765

Characters: 35 251 (19,58 standard pages)

Mgr. Simona Fraščíková, PhD.

Department of Germanics

Faculty of Arts

University Ss. Cyril and Methodius in Trnava

J. Herdu 2, 917 01 Trnava

Slovakia

simona.frastikova@ucm.sk

Mgr. Miroslava Najšlová

Department of Germanics

Faculty of Arts

University Ss. Cyril and Methodius in Trnava

J. Herdu 2, 917 01 Trnava

Slovakia

najslova1@ucm.sk